

XVI.
IVAN PAVAO II.

GOVOR PRED
GENERALNOM SKUPŠTINOM
UJEDINJENIH NARODA
(2. 10. 1979.)

Formalni motiv Papina govora

1. *Formalni razlog* moga današnjeg govora jest, bez dvojbe, poseban vez suradnje što sjedinjuje Apostolsku stolicu s Organizacijom ujedinjenih naroda, kako potvrđuje sama nazočnost stalnog promatrača Svete stolice u ovoj Organizaciji. Taj vez, što ga Sveta stolica veoma cijeni, zasniva se na suverenitetu kojim je Sveta stolica obdarena kroz mnoga stoljeća. Teritorijalno prostiranje toga suvereniteta ograničeno je na malu državu grada Vatikana, ali sam suverenitet opravdava potreba papinstva da vrši svoje poslanje u punoj slobodi, te da može pregovarati sa svakim sugovornikom, bilo državnom ili međunarodnom organizacijom, bez ovisnosti o drugim suverenitetima. Naravno, narav i ciljevi duhovnog poslanja Apostolske stolice i Crkve potvrđuju da se njezino sudjelovanje u zadaćama i aktivnosti OUN vrlo razlikuje od sudjelovanja država kao zajednica u političkom i vremenskom smislu.

Povjerenje katoličke Crkve u OUN

2. *Apostolska stolica* ne samo da drži mnogo do vlastite suradnje s OUN, nego je *uvijek izražavala svoje poštovanje* i svoje slaganje s povijesnim značenjem ovoga najvišeg foruma za međunarodni život današnjeg čovječanstva. Ona ne prestaje također podupirati njezine funkcije i inicijative, koje imaju za cilj miroljubivu koegzistenciju i suradnju među narodima. O tome imamo mnogo dokaza. Tijekom više od trideset godina postojanja OUN, papinske su joj poruke i enciklike, dokumenti katoličkog episkopata, a i Drugi vatikanski sabor posvećivali veliku pozornost. Papa Ivan XXIII. i papa Pavao VI. gledali su s pouzdanjem u ovu važnu instituciju kao u rječit i nadobudan znak naših vremena. I onaj koji vam danas govori više puta je, već od prvih mjeseci svoga pontifikata, izrazio isto pouzdanje i uvjerenje kao i njegovim prethodnici.

»Susrećem se s vama u ime čovjeka«

3. To pouzdanje i uvjerenje Apostolske stolice, kako sam rekao, ne proizlazi iz čisto političkih razloga već iz religiozne i moralne naravi poslanja Rimokatoličke crkve. Ona je, kao sveobuhvatna zajednica koja okuplja vjernike što pripadaju gotovo svim zemljama i kontinentima, nacijama, narodima, rasama, jezicima i kulturama, zainteresirana za opstanak i aktivnost *Organizacije*, koja - kako zaključujemo iz njezina imena - sjedinjuje i združuje nacije i države. Sjedinjuje i združuje, *ne rastavlja i ne suprotstavlja*: traži putove razuma i miroljubive suradnje, nastojeći raspoloživim sredstvima i mogućim metodama isključiti rat, podjelu, uzajamno razaranje unutar velike obitelji današnjeg čovječanstva.

U ime čovjeka u njegovoj cjelovitosti

4. To je stvarni razlog, bitni razlog, moje nazočnosti među vama, i želim zahvaliti ovoj istaknutoj Skupštini što je uzela u razmatranje ovaj razlog koji može učiniti, na neki način, korisnom moju nazočnost među vama. Sigurno je od velika značenja što se među predstavnicima država, razlog postojanja kojih je suverenitet vlasti povezanih uz teritorij i narod, nalazi danas i predstavnik Apostolske stolice i Katoličke Crkve. Ta Crkva jest Isusa Krista koji je pred sudištem rimskog suca Pilata izjavio da je kralj, ali kraljevstva koje nije od ovoga svijeta (usp. Iv 18, 36-37). Upitan zatim za razlog postojanja svoga kraljevstva među ljudima, on je razjasnio: »Ja sam zato rođen i zato dođoh na svijet da svjedočim za istinu« (Iv 18, 37). Nalazeći se, dakle, *pred predstavnicima država*, želim ne samo zahvaliti vam, nego izraziti svoju posebnu radost jer poziv upućen Papi da govori u vašoj skupštini dokazuje da *Organizacija ujedinjenih naroda prihvća i poštuje* religiozno-moralnu dimenziju onih ljudskih problema kojima se Crkva bavi, s obzirom na poruku istine i ljubavi što je treba da donosi svijetu. Za pitanja je što se odnose na vaše funkcije i privlače vašu pozornost - kao što potvrđuje golemi organski sklop institucija i aktivnosti koje su dio OUN ili s njom surađuju, posebice na polju kulture, zdravstva, prehrane, rada i miroljubivog korištenja nuklearne energije - sigurno bitno *da se susrećemo u ime čovjeka shvaćena u njegovoj cjelovitosti*, u svojoj punini i mnogolikom bogatstvu njegove duhovne i materijalne egzistencije, kako sam to izrazio u enciklici *Redemptor hominis*, prvoj svoga pontifikata.

OUN okuplja predstavnike svih ljudi

5. U ovom bih trenutku, koristeći svečanu prigodu svoga susreta s predstavnicima naroda zemaljske kugle, želio uputiti pozdrav prije svega ljudima i ženama što žive na ovoj planeti. Svakom čovjeku, svakoj ženi, bez ikakve iznimke. Svako ljudsko biće koje nastanjuje našu

planetu jest član nekoga građanskog društva, neke nacije, a mnoge su od njih ovdje predstavljene. Svatko je od vas, cijenjene dame i gospodo, predstavnik pojedinih država, sustava i političkih struktura, ali što vi iznad svega predstavljate jesu individualna ljudska bića; vi ste svi predstavnici ljudi i žena, praktično gotovo svih ljudi svijeta: konkretnih ljudi, zajednica i naroda, koji žive sadašnji period svoje povijesti i koji su istodobno ucijepljeni u povijest čitava čovječanstva, svaki sa svojom subjektivnošću i dostojanstvom ljudske osobe, sa svojom vlastitom kulturom, iskustvima i težnjama, napetostima i patnjama, te sa zakonitim iščekivanjima. U tom nalazi svoj razlog *sva politička aktivnost*, nacionalna ili internacionalna, koja - u krajnjoj analizi - dolazi *od čovjeka*, vrši se *pomoću čovjeka* i jest *za čovjeka*. Ako se politička aktivnost odalečuje od toga temeljnog odnosa i cilja, ako postaje, na neki način, svrhom samoj sebi, ona gubi mnogo od razloga svoga postojanja. Još više, može postati čak izvorom jednoga osobitog otuđenja; može postati tuđa čovjeku; može doći u proturječje sa samim čovječanstvom. U stvarnosti, razlog postojanja svake političke aktivnosti jest služenje čovjeku, jest pozornost, puna skrbi i odgovornosti, bitnim problemima i dužnostima njegove zemaljske egzistencije, u njezinoj socijalnoj dimenziji i značenju, od čega istodobno ovisi također dobro svake osobe.

Napredak čovječanstva se mjeri po moralnom napretku

6. Ispričavam se što govorim o pitanjima koja su vama, cijenjene dame i gospodo, sigurno očevidna. Ali ne izgleda mi nekorisnim govoriti o njima, budući da je najčešća zamka za ljudske aktivnosti mogućnost gubljenja iz vida, u njihovom vršenju, najjasnijih istina, najjednostavnijih načela.

Neka mi bude dopušteno izraziti želju da Organizacija ujedinjenih naroda, s obzirom na njezin univerzalni karakter, ne prestane nikad biti onaj forum, ona *visoka tribina, na kojoj se vrednuju, u istini i pravednosti, svi problemi čovjeka*. U ime toga je nadahnuća, zbog toga povijesnog poticaja, 26. lipnja 1945., pri kraju strašnoga Drugog svjetskog rata, potpisana Povelja Ujedinjenih naroda, a idućeg je 24. listopada vaša Organizacija počela svoj život. Malo zatim, 10. prosinca 1948., stiže njezin temeljni dokument, *Opća deklaracija o pravima čovjeka*, čovjeka kao konkretnog bića i čovjeka u njegovoj općoj vrijednosti. Taj je dokument prekretnica na dugom i teškom putu ljudskog roda. Progres se čovječanstva mora mjeriti ne samo *napretkom znanosti i tehnike*, koja otkriva čovjekovu osobitost u odnosu na prirodu, nego istodobno i još više prednošću duhovnih vrijednosti *i napretkom moralnog života*. Na tom se polju upravo očituje potpuno gospodstvo razuma, kroz istinu, u ponašanjima osobe i društva, a također i nadmoć nad prirodom; na taj način tiho trijumfira ljudska savjest, prema

staroj poslovice: »Ljudski rod živi od umijeća i razuma«.

Upravo kad je tehnika, u svom jednostranom razvoju, bila usmjerena prema ratnim, hegemonističkim i osvajačkim ciljevima, tako da čovjek može ubijati čovjeka i jedna nacija uništavati drugu lišavajući je slobode ili prava na postojanje - a ja još uvijek u sjećanju nosim sliku Drugoga svjetskog rata, koji je započeo prije četrdeset godina, 1. rujna 1939., napadom na Poljsku a završio 9. svibnja 1945. - upravo onda je nastala Organizacija ujedinjenih naroda. A tri godine kasnije pojavio se dokument, koji se mora - kako sam rekao - smatrati prekretnicom na putu moralnog napretka čovječanstva: *Opća deklaracija o pravima čovjeka*. Vlade su i države svijeta shvatile da se, ukoliko se ne žele napadati i međusobno razarati, *moraju sjediniti*. Stvaran put, temeljan put što *dovodi do toga, prolazi kroz svakoga čovjeka*, kroz definiciju priznanja i poštivanja neotuđivih prava osoba i zajednice naroda.

Nikada više koncentracijskih logora, mučenja i tlačenja

7. Danas, četrdeset godina nakon izbijanja Drugoga svjetskog rata, želio bih se pozvati na svekolika iskustva ljudi i nacija što ih je podnijelo jedno pokoljenje koje je uglavnom još živo. Ja sam nedavno imao prigodu ponovno razmišljati o tim iskustvima u jednom od najpotresnijih mjesta i prepunih prezira prema čovjeku i njegovim najtemeljnijim pravima: logor uništenja u Auschwitzu, koji sam posjetio za vrijeme svog hodočašća u Poljsku prošlog lipnja. To je zloglasno mjesto, na žalost, samo jedno od tolikih rasutih na evropskom kontinentu. Ali sjećanje samo na jedno moralo bi biti *upozoravajući znak* na putovima današnjeg čovječanstva u svrhu uklanjanja jedanput zauvijek *svake vrste koncentracijskih logora* svuda na zemlji. I moralo bi iščeznuti zauvijek, iz života nacija i država, sve ono što je - pod oblicima makar različitim, tj. svaka vrsta mučenja i tlačenja, fizičkog ili moralnog, vršeno s bilo kojim sustavom, u bilo kojoj zemlji - njegov nastavak; taj je fenomen još žalosniji ako se zbiva pod izlikom unutrašnje »sigurnosti« i potrebe očuvanja prividnog mira.

Opća deklaracija o pravima čovjeka temeljna za savjest svih članova OUN

8. Vi ćete mi oprostiti, dame i gospodo, buđenje ovog sjećanja. Ali bio bih nevjeran povijesti našega stoljeća, bio bih nepošten pred velikom zadaćom čovjeka kojoj svi želimo služiti, ako bih - potječući iz one zemlje na živom tijelu koje je sagrađen hram »Auschwitz« - šutio. Dozivam to, ipak, u pamet, mnogopoštovane i drage dame i gospodo, da pokažem iz kakvih je žalosnih iskustava i patnji milijuna osoba nastala *Opća deklaracija o pravima čovjeka*, koja je postala kao temeljno nadahnuće, *kao ugaoni kamen* Organizacije ujedinjenih naroda. Ta je Deklaracija stajala milijune naše braće i sestara koji su je platili vlastitim

trpljenjem i žrtvom, izazvani brutalnim postupanjem što je potamnilo i otupilo ljudske savjesti njihovih tlačitelja i tvoraca pravoga genocida. Ta cijena ne može biti plaćena uzalud! *Opća deklaracija o pravima čovjeka* - s čitavim nizom mnogobrojnih deklaracija i konvencija o najvažnijim vidovima ljudskih prava, u prilog djece, žene, jednakosti među rasama, a posebice dva međunarodna ugovora o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te o civilnim i političkim pravima - mora u Organizaciji ujedinjenih naroda ostati temeljna vrijednost s kojom se savjest njezinih članova suočava i iz koje crpe svoje stalno nadahnuće. Ako bi istine i načela sadržana u tom dokumentu bili zaboravljeni, zanemareni, gubeći istinsku jasnoću kojom su se odlikovali u trenutku bolnog rađanja, onda bi se plemenita svrhovitost Organizacije ujedinjenih naroda mogla naći pred opasnošću nove propasti. To bi se dogodilo ako bi nad jednostavnom i ujedno snažnom izražajnošću *Opće deklaracije o pravima čovjeka* odlučno nadvladao interes koji se nepravedno definira »političkim«, ali što znači često samo zaradu i jednostran dobitak na štetu drugih, ili čežnja često samo zaradu i jednostran dobitak na štetu drugih, sve ono, dakle, što se po svojoj naravi protivi duhu Deklaracije. »Politički interes« tako shvaćen, oprostite mi, dame i gospodo, obeščašćuje plemenito i teško poslanje vaše službe za dobro vaših nacija i čitava čovječanstva. »Nikada više rata! Nikada više jedni protiv drugih«, nego uvijek »jedni s drugima«

9. Prije četrnaest godina s ove je tribine govorio moj veliki prethodnik papa Pavao VI. On je onda izrekao znamenite riječi koje danas želim ponoviti: »Nikad više rata, nikad više! Nikad više jedni protiv drugih«, a niti »jedan nad drugim«, nego uvijek, u svakoj prigodi, »jedni s drugima«.

Pavao VI. je bio neumoran službenik stvari mira. Ja ga želim slijediti svim svojim snagama i nastaviti njegovu službu. Katolička Crkva, na svim krajevima zemlje, navješćuje poruku mira, moli za mir, odgaja čovjeka za mir. Taj je cilj zajednički, i za nj se zauzimaju i predstavnici i sljedbenici drugih crkava i zajednica, te drugih religija svijeta. A taj posao, sjedinjen s naporima svih ljudi dobre volje, sigurno donosi plodove. Ipak nas uvijek uznemiruju ratni sukobi što od vremena do vremena planu. Kako smo zahvalni Gospodinu kad nam uspije, izravnom intervencijom, spriječiti koji sukob, kao npr. u slučaju napetosti što je prošle godine ugrožavala Argentinu i Čile.

Moja je žarka želja da se i u krizi Srednjeg istoka mogne doći bliže nekom rješenju. Dok sam spreman cijeliti svaki korak i konkretni pokušaj što se čini za smirivanje sukoba, napominjem da bi on bio vrijednost samo ako bi predstavljao uistinu »prvi kamen« općeg i globalnog mira u tom kraju, mir koji, budući da se nužno temelji na pravednom priznavanju prava svih, ne može isključiti razmatranje i pravično rješenje palestinskog problema. S tim je

također povezano pitanje mira, nezavisnosti, i teritorijalnog integriteta Libanona unutar formule kojom je učinjen primjer mirovne i uzajamno plodonosne koegzistencije različitih zajednica i koju želim da, u zajedničkom interesu, bude zadržana, s prilagodbama što ih traži razvoj situacije. Žarko iščekujem jedan poseban statut, koji će, pod međunarodnim jamstvom - kako je moj prethodnik Pavao VI. naznačio - poštivati posebnu narav Jeruzalema, svete baštine štovanja milijuna vjernika triju velikih monoteističkih religija, židovstva, kršćanstva i islama.

Jednako nas uznemiruju vijesti o razvoju naoružanja koje nadilazi sredstva i dimenzije rata i razaranja ikada dosada poznate. I na tom području također podržavamo odluke i nagodbe što idu za tim da obuzdaju trku u naoružanju. Ipak, opasnost uništenja, rizik koji proizlazi čak od prihvaćanja stanovitih »umirujućih« vijesti, opasno se nadvio nad današnje čovječanstvo. Također odupiranje konkretnim i realnim prijedlozima stvarnog razoružanja - kao što su oni što ih je ova Skupština zahtijevala prošle godine na jednom posebnom zasjedanju - svjedoči da - sa željom za mirom koju svi iskazuju i najviše žele - istodobno postoji, možda prikriveno, možda uvjetno ali stvarno, protivljenje i nijekanje te želje. Stalne *pripreme za rat*, o čemu svjedoči proizvodnja sve brojnijeg, snažnijeg i tehnički složenijeg oružja u raznim zemljama, svjedoče da se želi biti spreman za rat, *a biti spreman znači biti u stanju izazvati ga*, znači također izložiti se pogibelji da u nekom trenutku, u nekom kraju, zbog nekog razloga, netko može pokrenuti strašni mehanizam općeg uništenja.

Otkriti korijene mržnje i razaranja

10. Zbog toga je nužno stalno, dapače još odlučnije nastojanje oko otklanjanja samih mogućnosti izazivanja rata, i tako onemogućavanja katastrofa, utječući na stavove, sporazume, na same nakane i težnje vlada i naroda. Ta zadaća, uvijek nazočna u Organizaciji ujedinjenih naroda i u pojedinim njezinim institucijama, mora biti dužnost svakog društva, svakog državnog poretka, svake vlade. Toj zadaći služi sigurno svaka inicijativa što ima za cilj međunarodnu suradnju u promicanju razvoja. Kako veli Pavao VI. u zaključku svoje enciklike *Populorum progressio*: »Ako je razvoj novo ime mira, tko ne bi htio svim silama raditi zajedno s drugima na njegovu ostvarivanju?« Međutim, toj dužnosti mora služiti također stalno razmišljanje i djelatnost koja ide *za otkrivanjem pravih korijena mržnje*, razaranja, prezira svega što je povod napetostima rata, ne toliko u srcu naroda koliko u unutarnjoj određenosti sustava odgovornih za povijest svekolikih društava. U tom divovskom poslu - istinskom radu na izgradnji miroljubive budućnosti naše planete - Organizacija ujedinjenih naroda ima ključnu zadaću i vodeću ulogu radi koje se mora pozivati na pravedne

ideale sadržane u Općoj deklaraciji o pravima čovjeka. Ta je Deklaracija stvarno pogodila mnogostruke i duboke korijene rata, jer ratni duh u svom primitivnom i temeljnom značenju, *niče i dozrijeva ondje gdje se krše neotuđiva prava čovjeka.*

To je novo viđenje uzroka rata, posve aktualno, najdublje i najkorjenitije. Viđenje koje primjećuje porijeklo rata i u stanovitom smislu njegovu bit u najsloženijim oblicima što potječu od nepravde promatrane pod različitim njezinim vidovima: ta nepravda najprije napada ljudska prava i, uslijed toga, razara organsko jedinstvo društvenog poretka, a zatim djeluje na čitav sustav međunarodnih odnosa. Enciklika Ivana XXIII. *Pacem in terris* sintetizira, u misli Crkve, sud koji je vrlo bliz temeljnim idealima Organizacije ujedinjenih naroda. Potrebno je zbog toga oslanjati se na nj i njega se držati, ustrajno i vjerno da bi se uspostavio pravi »mir na zemlji«.

Tražiti svim sredstvima temeljno dobro mira

11. Primjenjujući taj kriterij, moramo brižljivo ispitati *koje poglavite napetosti*, povezane s neotuđivim pravima čovjeka, mogu poljuljati gradnju toga mira što ga svi žarko želimo i koji je također bitni cilj nastojanja Organizacije ujedinjenih naroda. Nije lako, ali je neophodno. Svatko se, tko se toga prihvati, mora postaviti u posve objektivan stav, biti vođen iskrenošću, raspoloživošću u priznavanju vlastitih predrasuda i pogrešaka i spremnošću čak na odricanje posebnih interesa, uključujući i političke. Mir je, naime, dobro veće i važnije od ikakva interesa. Žrtvujući te interese stvari mira, služimo im na najbolji način. U čijem »političkom interesu« može ikada biti novi rat? Svaka analiza mora nužno početi od istih pretpostavki da - iako svaka osoba živi u konkretnom društvenom i povijesnom kontekstu - svako ljudsko biće posjeduje dostojanstvo koje se nikad ne smije umanjiti, povrijediti ili uništiti nego se mora poštovati i štiti, ako se stvarno želi graditi mir.

Osigurati neotuđiva prava čovjeka

12. Prema pokretu za koji se nadamo da će rasti i biti trajan, Opća deklaracija o pravima čovjeka i druga pravna sredstva na međunarodnom i narodnom planu pokušavaju stvoriti opću svijest o dostojanstvu čovjeka, te odrediti barem neka od neotuđivih prava čovjeka. Neka mi bude dopušteno nabrojiti neka od najvažnijih ljudskih prava što su općenito priznata: pravo na život, na slobodu i na sigurnost osobe; pravo na hranu, na odjeću, na stan, na zdravstvenu skrb, na odmor i na zabavu; pravo na slobodu izražavanja, na odgoj i na kulturu; pravo na slobodu mišljenja, savjesti i religije, te pravo na očitovanje vlastite religije, pojedinačno i zajednički, javno ili privatno; pravo na biranje vlastitog životnog staleža, na

osnivanje obitelji i na uživanje svih nužnih uvjeta za obiteljski život; pravo na vlasništvo i na rad, na odgovarajuće uvjete rada i na pravednu plaću; pravo na okupljanja i udruživanja; pravo na slobodu kretanja i na unutarnju i izvanjsku migraciju; pravo na nacionalnost i na prebivalište; pravo na političko sudionništvo i pravo na slobodan izbor političkog sustava naroda kojemu se pripada. Sva ta ljudska prava uzeta skupa odgovaraju biti dostojanstva ljudskog bića, shvaćena cjelovito, a ne svedena na samo jednu dimenziju. Ta se prava odnose na zadovoljavanje bitnih čovjekovih potreba, na vršenje njegove slobode, na njegove odnose s drugim osobama; ali ona se odnose uvijek i svuda na čovjeka, na njegovu punu ljudsku dimenziju.

Duhovne vrednote iznad sviju

13. Čovjek živi istodobno u svijetu materijalnih vrijednosti i onom duhovnih vrijednosti. Za konkretnog čovjeka koji živi i nada se, njegove potrebe, slobode i odnosi s drugima ne odgovaraju nikada samo jednoj ili drugoj sferi vrijednosti, nego pripadaju obima. Dopušteno je promatrati odvojeno materijalna i duhovna dobra, ali za to da bismo bolje shvatili da su ona u konkretnom čovjeku nerazdvojiva i da bismo također vidjeli da je svaka opasnost za ljudska prava, bilo na području materijalnih dobara ili onom duhovnih, jednako pogibeljna za mir, jer se uvijek tiče čovjeka u njegovoj cjelovitosti. Dopustite mi, cijenjene dame i gospodo, da podsjetim na stalno pravilo povijesti čovječanstva, na pravilo što je uključno sadržano u svemu do sada spomenutom u vezi s pravima čovjeka i cjelovitog razvoja. To je pravilo zasnovano na odnosu između duhovnih i materijalnih ili ekonomskih vrijednosti. U tom odnosu, prvenstvo pripada duhovnim vrijednostima, zbog same naravi tih vrijednosti kao i zbog motiva koji se odnose na čovjekovo dobro. Prvenstvo vrijednosti duha određuje vlastito značenje zemaljskih i materijalnih dobara i način služenja njima. To je prvenstvo zbog toga u temelju pravednog mira. Ono s druge strane utječe na osiguranje da materijalni i tehnički razvoj i razvoj civilizacije služe onomu što čini čovjeka, tj. što omogućuje čovjeku potpun pristup istini, moralnom razvoju, posvemašnjoj mogućnosti uživanja kulturnih dobara što ih je naslijedio, te umnažanju takvih dobara posredstvom svoga vlastitog stvaralaštva. Lako je vidjeti da materijalna dobra nemaju neograničeno svojstvo da zadovolje čovjekove potrebe: ona po sebi ne mogu biti lako razdijeljena i, u odnosu između onoga tko ih posjeduje i uživa i tko ih je lišen, izazivaju napetosti, razmirice, podjele koje mogu doći često do otvorene borbe. Duhovna dobra mogu, s druge strane, uživati istodobno mnogi, bez umanjivanja samog dobra. Štoviše, što je veći broj ljudi koji imaju udjela na takvim dobrima, što se više ona uživaju i njima okorišćuje, više pokazuju svoju nerazorivu i besmrtnu

vrijednost. Tu istinu potvrđuju, na primjer, djela stvaralaštva, to znači djela mišljenja, poezije, glazbe, likovnih umjetnosti, plodovi čovjekova duha.

Smanjena osjetljivost za duhovnu stranu čovjeka u modernoj civilizaciji

14. Kritička analiza naše moderne civilizacije otkriva da je ona u posljednjih stotinu godina, kao nikad prije, pridonijela razvoju materijalnih dobara, ali da je također prouzročila, u teoriji a još više u praksi, niz stavova u kojima je, u većoj ili manjoj mjeri, osjetljivost prema duhovnoj dimenziji ljudske egzistencije umanjena, kao rezultat stanovitih pretpostavki koje svode smisao ljudskog života uglavnom na mnogovrsne materijalne i ekonomske čimbenike, tj. na zahtjeve proizvodnje, tržišta, potrošnje, zgrtanja bogatstva ili birokratizacije kojima se pokušavaju urediti odgovarajući procesi. Nije li to plod također i toga što se čovjeka podredilo samo jednom shvaćanju i području vrijednosti?

Pronaći uzroke da bi se suzbile klice rata

15. Kakva je veza između ovog promatranja i stvari mira i rata? Budući da su, kao što smo već rekli, materijalna dobra, po samoj svojoj naravi, izvor uvjetovanosti i podjela, borba za stjecanje tih dobara postaje neminovnom u povijesti čovječanstva. Ako podržavamo tu jednostranu podređenost čovjeka samo materijalnim dobrima, nećemo biti sposobni svladati takvo stanje nužde. Moći ćemo ga u pojedinačnom slučaju ublažiti, izbjeći, ali ga nećemo uspjeti sustavno i korjenito ukloniti ako ne istaknemo više i ne odamo, pred očima svakog čovjeka, u perspektivi svakog društva, veće poštovanje drugoj dimenziji dobara: dimenziji koja ne razdvaja ljude već ih stavlja u međusobno općenje, združuje ih i sjedinjuje.

Smatram da glasoviti prolog Povelje Ujedinjenih naroda, u kojem narodi Ujedinjenih naroda »odlučni spasiti buduća pokoljenja od nevolje rata«, svečano ponovno izražavaju »vjeru u osnovna prava čovjeka, u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe, u ravnopravnost muškarca i žene, te velikih i malih naroda«, želi naglasiti takvu dimenziju.

Uistinu ne može se suzbijati početak rata samo površinski, iznoseći simptome. To se mora činiti na korjenit način, dopirući do uzroka. Razlog zbog kojega sam skrenuo pozornost na dimenziju duhovnih dobara jest moja briga za stvar mira, mira koji se gradi sa sjedinjenjem ljudi oko onoga što je najviše i najdublje ljudsko, oko onoga što ih uzdiže iznad svijeta koji ih okružuje i odlučuje o njihovoj neuništivoj veličini: neuništivoj bez obzira na smrt kojoj je subjekt svatko na zemlji. Želio bih nadodati da *Katolička Crkva* i, mislim da mogu reći, kršćanstvo uopće vidi upravo na tom području *svoju posebnu zadaću*. Drugi vatikanski sabor

pomogao je utvrditi ono što kršćanska vjera ima zajedničko u toj težnji s raznim nekršćanskim religijama. Crkva je dakle zahvalna svima kojim, s obzirom na to njezino poslanje, pokazuju poštovanje i dobru volju, i ne sprečavaju je ili otežavaju. Analiza povijesti čovječanstva, posebice u njegovu sadašnjem stadiju, pokazuje koliko je važna dužnost razotkrivati potpunije opseg tih dobara kojima odgovara duhovna dimenzija ljudske egzistencije. Pokazuje koliko je važna ta zadaća za izgradnju mira i koliko je opasno svako ugrožavanje ljudskih prava. Njihova povreda, također u prilikama »mira«, jest jedan oblik rata protiv čovjeka.

Izgleda da u modernom svijetu postoje dvije glavne prijetnje. I jedna i druga se odnose na prava čovjeka u okviru međunarodnih odnosa i unutar pojedinih država ili društava.

Nepravедna raspodjela materijalnih dobara prva prijetnja svijetu

16. Prva je od sustavnih prijetnji protiv prava čovjeka vezana, u općem značenju, uz raspodjelu materijalnih dobara, često nepravednu i u pojedinim društvima i na čitavoj planeti. Poznato je da su ta dobra dana čovjeku ne samo kao bogatstva prirode već ih on uglavnom uživa kao plod svoje mnogovrsne aktivnosti, od najjednostavnijeg ručnog i fizičkog rada do najsloženijih oblika industrijske proizvodnje, te do najkvalificiranijih i najspecijaliziranih istraživanja i studija. *Različiti oblici nejednakosti u posjedovanju materijalnih dobara i u njihovu uživanju često se tumače različitim povijesnim i kulturnim uzrocima i okolnostima.* Ali takve okolnosti, dokle god mogu umanjiti moralnu odgovornost današnjeg naroda, ne priječe da su situacije nejednakosti označene nepravdom i društvenom štetom. Narod mora postati svjestan da postojeće ekonomske napetosti u pojedinim zemljama, u odnosima između država pa čak i između cijelih kontinenata, sadrže u sebi bitne elemente koji ograničavaju ili krše ljudska prava. Takvi su elementi izrabljivanje rada, te mnogovrsne zloporabe ljudskog dostojanstva. Odatle slijedi da temeljni kriterij za uspoređenje socijalnog, ekonomskog i političkog sustava nije, niti može biti, *kriterij hegemonije i imperijalizma*, nego može, štoviše, mora biti *kriterij humanističke naravi*, tj. mjera u kojoj je svaki sustav uistinu kadar umanjiti, obuzdati i ukloniti, koliko je više moguće, različite oblike izrabljivanja čovjeka i osigurati mu, preko rada, ne samo pravednu razdiobu neophodno potrebnih materijalnih dobara, nego i sudjelovati, u skladu s njegovim dostojanstvom, u čitavom procesu proizvodnje i u samom društvenom životu koji nastaje oko toga procesa. Ne zaboravimo da čovjek, iako ovisi o zalihama materijalnog svijeta za svoj život, ne može biti njihov rob već gospodar. Riječ knjige Postanka »napunite zemlju, i sebi je podložite« (Post 1,28) jest u stanovitom značenju primarna i bitna uputa na polju ekonomije i politike rada.

Manjina bogatih i mnoštvo siromašnih težak znak za narode

17. Sigurno su čitavo čovječanstvo i pojedini narodi učinili znatan napredak na tom području tijekom posljednjih stotinu godina. Ali na tom području ne manjka nikad sustavnih prijetnji i kršenja ljudskih prava. Uznemirujući su čimbenici često nazočni u obliku *strašnih nejednakosti* među ljudima i grupama pretjerano bogatim s jedne strane, i s druge strane *brojčanom većinom* siromašnih ili čak *bijednih*, bez hrane, mogućnosti rada i obuke, osuđenih u velikom broju na glad i bolest. Ali stanovita je zabrinutost katkada uzrokovana također korjenitim razdvajanjem rada od vlasništva, indiferentnošću čovjeka prema proizvodnom uspjehu uz koji ga veže samo radna obveza, bez uvjerenja da radi za svoje dobro i za sama sebe. Općenito je poznato da je jaz između manjine koja je bogata preko mjere i mnoštva bijednih vrlo opasan simptom u životu svakog društva. To se mora reći, uz još veće inzistiranje, u vezi s jazom koji dijeli pojedine zemlje i regije zemaljske kugle. Sigurno je jedini put za premošćenje te teške nejednakosti između područja prezasićenosti i područja gladi i potištenosti koordinirana suradnja svih nacija. To prije svega zahtijeva nužno jedinstvo nadahnuto na autentičnoj perspektivi mira. Ali sve će ovisiti o tome hoće li razlike i kontrasti u okviru »posjedovanja« dobara biti sustavno i s uistinu djelotvornim sredstvima ograničeni; hoće li nestati s ekonomske karte naše zemlje područja gladi, pothranjenosti, bijede, nerazvijenosti, bolesti, nepismenosti; i hoće li se miroljubiva suradnja kloniti nametanja uvjeta iskorištavanja, ekonomske ili političke ovisnosti, što bi bilo samo novi oblik neokolonijalizma.

Druga prijetnja: opasnosti za objektivna prava duha

18. Želio bih sada skrenuti pažnju na *drugu vrstu sustavnih prijetnji* čovjeku i njegovim neotuđivim pravima u modernom svijetu, na prijetnju koja tvori ne manju opasnost stvari mira od prve: to su različiti oblici nepravde na području duha. Čovjek, naime, može biti povrijeđen u svom unutarnjem odnosu prema istini, u svojoj savjesti, u svojim najosobnijim uvjerenjima, u svom shvaćanju svijeta, u svom vjerskom uvjerenju te u sferi takozvanih civilnih sloboda u kojima je od presudne važnosti ravnopravnost bez diskriminacije zbog porijekla, rase, spola, nacionalnosti, religije, političkih uvjerenja i slično. Ravnopravnost znači isključenje različitih oblika privilegija jednih a diskriminacije drugih, bili to pojedinci rođeni u jednoj te istoj naciji bili to ljudi različite povijesti, nacionalnosti, rase i mišljenja. Napor civilizacije stoljećima smjera u jednom pravcu: dati životu pojedinih političkih društava oblik u *kojem mogu biti osigurana potpuno objektivna prava duha, savjesti ljudske,*

ljudskog stvaralaštva, uključujući i čovjekov odnos s Bogom. Još uvijek smo svjedoci prijetnji i kršenja koja na tom području ponovno izbijaju, često bez mogućnosti priziva na viši autoritet ili na djelotvorna sredstva. Uz prihvaćanje zakonskih formula koje osiguravaju kao načelo slobode ljudskog duha, npr. slobodu mišljenja, izražavanja, vjersku slobodu, slobodu savjesti, postoji često struktura društvenog života u kojoj praktično vršenje tih sloboda osuđuje čovjeka, faktički ako ne formalno, da postane građanin drugog ili trećeg reda, da vidi kako su dovedene u pitanje njegove mogućnosti društvenog promaknuća, profesionalne karijere ili njegov pristup stanovitim odgovornostima, i da izgubi čak mogućnost slobodno odgajati vlastitu djecu. Od najvećeg je značenja pitanje da, u unutarnjem društvenom životu i u onom međunarodnom, *svi ljudi u svakoj naciji i zemlji, u svakom režimu ili političkom sistemu, mogu djelotvorno uživati svoja puna prava.*

Samo takva djelotvorna punina prava osigurana svakom čovjeku bez diskriminacije može jamčiti mir u samim njegovim korijenima.

Koncilaska deklaracija o vjerskoj slobodi

19. Što se tiče vjerske slobode koja meni, kao Papi, mora stajati na poseban način na srcu, također gledom na očuvanje mira, želio bih ponoviti ovdje, kao prilog poštivanju duhovne dimenzije čovjeka, neka načela sadržana u Deklaraciji »*Dignitatis humanae*« Drugog vatikanskog sabora: »Po svom su dostojanstvu svi ljudi, jer su osobe, to jest obdareni razumom i slobodnom voljom, i po tome osobnom odgovornošću, gonjeni vlastitom naravi i vezani moralnom obavezom da traže istinu, u prvom redu onu koja se tiče religije. Dužni su također da prionu uz istinu kad je jednom spoznaju, i da sav svoj život ureduju prema zahtjevima istine« (DH 2).

»Ostvarivanje religije, po samoj njezinoj naravi, sastoji se naime ponajprije u unutarnjim dragovoljnim i slobodnim činima kojima čovjek sebe izravno usmjeruje prema Bogu: takve čine ne može čisto ljudska vlast ni naređivati ni zabranjivati. A sama društvena narav čovjeka traži da čovjek unutarnje vjerske čine izrazi na izvanjski način, da u vjerskoj stvari saobraća s drugima, da svoju religiju ispovijeda na društveni način« (DH 3).

Te riječi dodiruju samu bit problema. Pokazuju također na koji bi način suočenja između religioznog poimanja svijeta i onog agnostičkog, što je jedan od »znakova vremena« naše epohe, mogao sačuvati ljudske dimenzije pravednim i punim poštovanja, bez kršenja bitnih prava savjesti ijednog čovjeka ili žene koji žive na ovoj zemlji.

Poštovanje dostojanstva ljudske osobe izgleda da traži da, kad se raspravlja ili određuje, s obzirom na nacionalne zakone ili međunarodne konvencije, pravi način vršenja vjerske

slobode, budu uključene i institucije koje su po svojoj naravi u službi vjerskog života. Preskačući takvo udioništvo, postoji opasnost nametanja normi ili restrikcija u tako intimnom području čovjekova života koje su oprečne njegovim istinitim religioznim potrebama.

Godina djeteta: znak i želja za boljom budućnošću sve djece

20. Organizacija ujedinjenih naroda je proglasila godinu 1979. godinom djeteta. Želim izraziti, u nazočnosti ovdje sabranih predstavnika tolikih naroda svijeta, radost što je svi mi nalazimo u djeci, proljeću života, radosnom očekivanju buduće povijesti svake od nazočnih zemaljskih domovina. Nijedna zemlja svijeta, nikakav politički sistem ne može misliti na vlastitu budućnost drugačije nego kroz sliku tih novih pokoljenja koja od svojih roditelja primaju raznoliku baštinu vrednota, dužnosti i težnja nacije kojoj pripadaju i svekolike ljudske obitelji. Briga za dijete, još prije njegova rođenja, od časa začeca a potom kroz godine djetinjstva i mladenaštva jest prva i temeljna provjera odnosa čovjeka prema čovjeku.

I stoga, što bi se boljeg moglo poželjeti svakom narodu i čitavom čovječanstvu, svoj djeci svijeta, nego ona bolja budućnost u kojoj će poštovanje čovjekovih prava postati puna stvarnost u trećem mileniju koji se približava?

Zar će djeca naslijediti utrku u naoružanju?

21. Ali u toj perspektivi moramo se pitati hoće li se nastaviti gomilati nad glavama tih novih pokoljenja djece prijetnje zajedničkog uništenja sredstva kojega se nalaze u rukama modernih država, a posebice najvećih svjetskih sila. *Moraju li možda djeca primiti od nas, kao nužnu baštinu, utrku u naoružanju? Kako možemo protumačiti tu neobuzdanu utrku?*

Stari su običavali reći: »Ako želiš mir, spremaj rat«. Ali može li naše doba vjerovati još da vrtoglava spirala naoružavanja služi miru u svijetu? Navodeći prijetnju mogućeg neprijatelja, ne misli li se naprotiv da se pridrži za sebe neko sredstvo prijetnje da bi, uz pomoć vlastitog razornog arsenala, postigli nadmoć? Ovdje također humana dimenzija mira polako nestaje pogodujući *eventualnim, uvijek novim imperijalizmima*.

Trebalo bi, dakle, da poželimo ovdje, na svečan način, našoj djeci, djeci svih naroda na zemlji, da se nikad dotle ne dođe. I zbog toga ne prestajem svakog dana moliti Boga da nas očuva, po svom milosrđu, od tako strašnog dana.

Puna jednakost za sve u okrilju OUN

22. Na kraju ovoga govora želim izraziti još jedanput pred svim ovdje nazočnim visokim predstavnicima država riječ poštovanja i duboke ljubavi za sve narode, za sve nacije zemlje,

za sve zajednice ljudi. Svatko ima svoju povijest i kulturu: nadam se da će živjeti i razvijati se u slobodi i u istini vlastite povijesti. Jer, takva je mjera zajedničkog dobra svake od njih. Želim da bi svatko mogao živjeti i snažno jačati moralnom snagom ove zajednice koja oblikuje svoje članove kao građane. Želim da državne vlasti, poštujući opravdana prava svakog građanina, uživaju, za opće dobro, povjerenje svih. Želim da se sve nacije, pa i najmanje, također i one koje još ne uživaju potpuni suverenitet i one kojih je silom oduzet, nađu u punoj jednakosti s drugima u Organizaciji ujedinjenih naroda. Želim da Organizacija ujedinjenih naroda ostane uvijek najviši forum mira i pravde: autentično sjedište slobode naroda i ljudi u njihovoj težnji za boljom budućnošću.